

Čuvarica nečega što će tek biti

zamislite, preporuka svjetske banke, tog policijskog inspektora u istrazi nad perspektivama naše budućnosti, pored birokrata, konduktera, domaćica, piljarica, sportskih trenera, drvosječa, zavarivača brodskih trupova, muzilica krava, berača krušaka, dojilja, pečenjara rakije, onih koji kolju po kućama, smatra da imamo enormno puno previše umjetnika. da što će to nama. taj podatak saznali smo od vanje žanko, kustosice zbirke kolekcionara klička, odnosno njegovog poduzeća filip trade

Razgovarala: **Stela Jelinčić** | Fotografije: **Ognjen Maravić**

kakav bi to jebeni umjetnik bio koji ne bi htio iznenaditi. valjda je iznenađenje ugrađeno u njihovu psihi. i baš sam pomislila kako je vanja žanko praktična jer ne upotrebljava mnoga gramatička i pravopisna pravila baš zato da brže i kvalitetnije zabilježi svoje misli. a ona me iznenadi rečenicom da bi baš voljela kad bi tako ostalo i u konačnoj verziji. zamislim se ja i prođe mi kroz glavu odmah i urednik i lektorica i kolege novinari, ali kako sam domišljata skoro k'o moja tronoga mačka, dočekam se nakon tog krošea na sve tri noge. i kažem: dobro onda ću ja i svoj tekst isto tako napisati. vole umjetnici kad ih oponašamo, kad ih smatramo toliko dobrima da i svoje ponašanje promijenimo, kad nam postanu šarmantno zanimljivima. ma, pravila i postoje zato da se krše, a kome bi bolje legla ta rečenica nego meni. osim toga, ona je umjetnica, ustvari nije umjetnica, ustvari i je i nije, ili možda, čak eventualno ili unatoč. recimo da je ona kustosica što god to značilo. osoba koja nešto čuva. ali nema veze. i s jednom i s drugom vrstom, i s umjetnicima i s kustosicama i kustosisticama, u ovom post-post-modernom-post-tranzicijskom-post-ratnom-post-feminističkom svijetu kao da se susrećeš u mraku. kao da ti je pozvonio poštar s pregršti pisama na kojima nije čitko napisana adresa, ali se njemu, poštaru, baš nekako čini da bi ona mogla biti tvoja. kao da si u darkroomu. u mraku mogućnosti bez ijedne čvrste točke za koju bi se uhvatio. pa kad već plivamo u mraku, bez cilja, bez svrhe, bez povoda, bez ičega što mislimo da nam rukovodi racionalnim ponašanjem, uživajmo u samom plivanju. e, sad ako vam se čini da sam ovo bez veze s mozgom nabrojila, pokušat ću to reći pametnije. u vremenu smo novog shvaćanja umjetnosti. ona više nema intencije koje je imala prije. i ne želi biti onakva kakva je nekoć davno bila neka druga. ona je potpuno u sferi subjektivnog, konzumentski subjektivnog, da si nekome adresa samo ako se takvim osjećaš, ona je amalgam elemenata sveukupne medijske izloženosti artikuliran u prostoru subjektivnog stvaranja potpuno individualnog konteksta. dakle, ne zanima me poštar ni pismo s točnom adresom nego upravo suprotno od toga, daleko više uživam u zalutalim pismima, mejlovima, smsovima nego u onim klišeiziranim koji su baš meni, očekivano namijenjeni. draži mi je mrak nego snop reflektora kojim netko upravlja. kad zažmirim i najcrnji mrak postaje moje svjetlo. toplo je u starim gnijezdima ali i puno ušiju. došli smo u situaciju da nas ono što smo nasljedovali više sputava nego oslobađa, a s bilo čim što je takvo treba radikalno raskrstiti. mi živimo u sazviježđu šest i pol milijarda svjetova, svako mjerenje jednog konteksta parametrima drugog konteksta donosi u startu pogrešan rezultat. živimo u svijetu umrlih paradigmi. i to je zabavno. možemo se s njima igrati. i ne namjeravam previše poštivati, tek zbog političke korektnosti, nečije svjetove u kojima su paradigme presudne, niti prezirati one u kojima ih nema, niti polemizirati o tome može li se uopće živjeti bez njih. kao što mi je i potpuno svejedno što će netko misliti o mom svijetu bez paradigmi. tako i tako mi je

cijeli život bilo najodvratnije da me jebu autoriteti. moje obrambene granice imaju bodlje ježa. teško da u radikalno promijenjenom svjetonazoru ikakva stara umjetnost, osim kao muzealski izložak, ima ikakvog smisla. ma koliko se ona tom progonu opirala.

kakvo je to zanimanje - kustos? može li se napraviti paralela, recimo, s urednikom u izdavaštvu ili producentom u filmu?

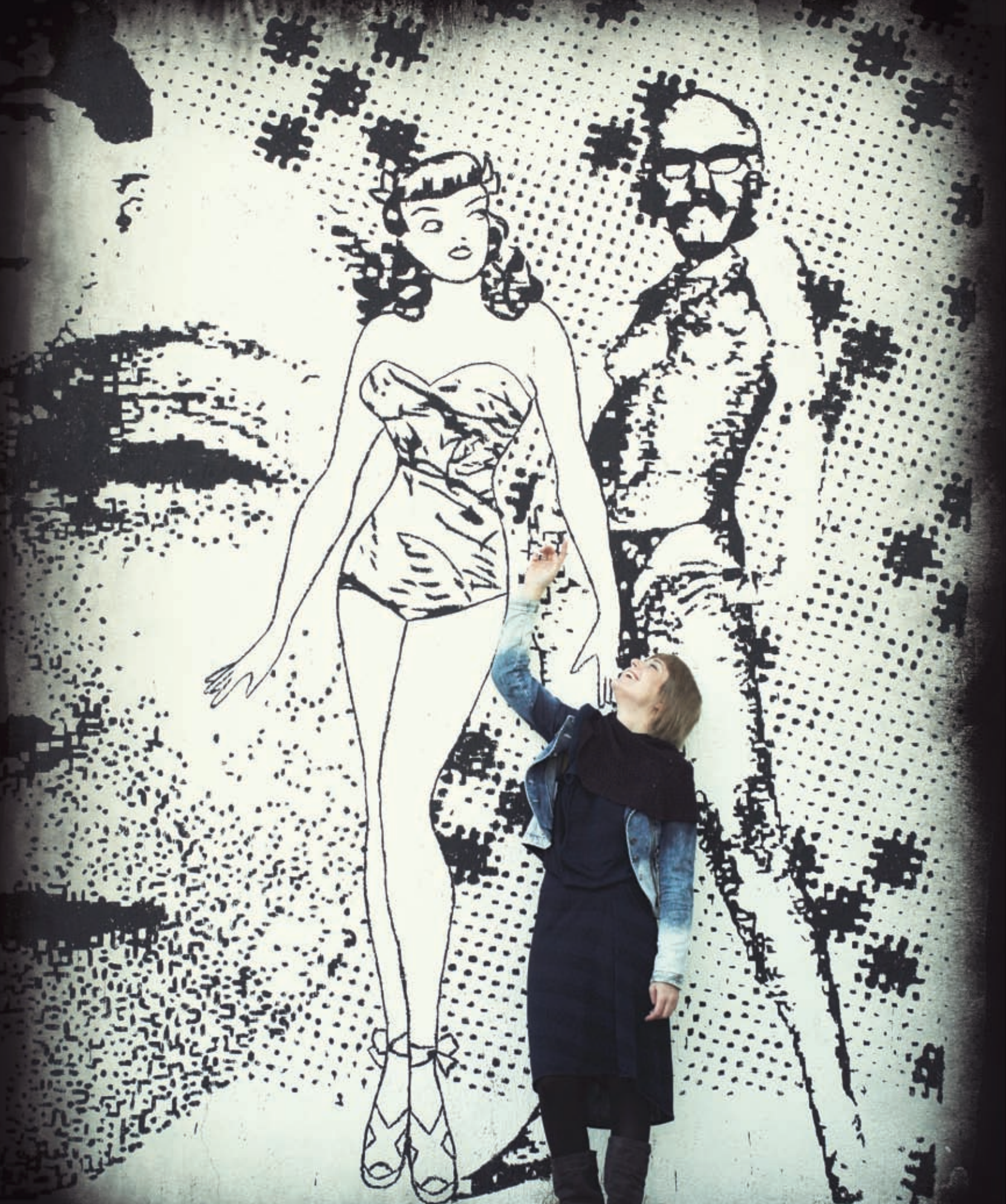
kustos doslovno znači čuvar zbirke. skrb za radove u zbirci jest temelj mog posla: njihovo dokumentiranje, restauracija, skladištenje, pakiranje, posudba, transport, carinjenje, osiguranje... kad sam se zaposlila, prvih mjeseci smo gradili strukturu koja bi mi omogućila da to stvarno efikasno radim. razmjestili smo skladište, dokumentirali fundus, osmislili bazu podataka, izradili šprance za posudbene ugovore, reverse i atakarnete, izvješća o akvizicijama, posudbama i restauracijama... dakle, da ne mistificiram posao kustosa jedne zbirke, postoji dnevna doza administracije koja se mora korektno obaviti kako bi svakodnevica tekla glatko. recimo, ja sam sad manje od tri godine u zbirci, i u to vrijeme smo imali preko osamdeset akvizicija i preko dvjesto posudbi – nisam još zabilježila nijedan dan da su nam svi radovi u skladištu.

e, sada, taj operativni dio posla ja radim s nevjerojatnom lakoćom i brzinom jer se zbirka samo priključuje na sjajno organiziranu infrastrukturu tvrtke filip trade: imam uhodanu ekipu na skladištu, vozače, špeditere i majstora franju.

ima li ikakve razlike biti kustos u javnoj galeriji ili zbirci i tvoje pozicije u privatnoj zbirci nekog građanina?

pravila su tu vrlo jednostavna: vlasnik kolekcije tomlav kličko ulaže svoj novac. izvor novca je transparentan, a ne fiktivan kao državni novac. i moja odgovornost je direktna – samo prema kličku. odgovornost prema privatnom kapitalu me stalno stimulira da mislim dalje, izvan gabarita trenutne situacije, da pokušam "prognozirati" kako najbolje dugoročno doprinijeti zbirci. i tu imam najboljeg mentora, vlasnika zbirke koji je uspješni biznismen s jedne strane i odličan poznavatelj suvremene umjetnosti s druge strane. zato mi je nevjerojatno da me mnogi ljudi pitaju koliko se taj kličko kuži u art. pa čovjek rastura – strastveno skuplja već osamnaest godina, prati što se događa na domaćoj i međunarodnoj sceni, surađivao je s najvećim stručnjacima dok sam ja još išla u osnovnu školu!

kako bih bila u tijeku s produkcijom, redovito obilazim izložbe i umjetničke studije. nedavno sam obilazila berlinski studio lovre artukovića preko skype kamere. iz dana u dan mi je pokazivao kako napreduje njegova najnovija slika 'trijumf novih medija nad slikarstvom'. najviše pratim rad umjetnika s kojima me veže isti senzibilitet karakterističan za neku generaciju. nekako jednako osjećamo sadašnji duh vremena, zeitgeist, kako bi mi kunsthistoričari rekli.

u studentskom centru ispred zida pume 34 i oka

to su generacije umjetnika do 35 godina kao što su ivana franke, kristian kožul, ivan fijolić, kristina lenard, zlatan vehabović, puma 34, marko tadić, silvio vujičić, nikola ukić i sofija silvia. oni su svježa snaga u fundusu zbirke koji čine već dobro pozicionirana imena na sceni.

to je danas normalna praksa, kolekcionar ima pristup studijima dok umjetnički radovi nastaju. to dokazuje i izložba jednog od najvećih svjetskih kolekcionara françoisa pinaulta, koji je svoju kolekciju pod nazivom 'mapiranje studija' izložio ovoga ljeta u veneciji.

koliko je važna ili možda važnija prezentacija djela i umjetnika? i kako se to radi, ustvari?

iz direktne komunikacije s umjetnicima je proizašla i moja trenutna fascinacija formom intervjua kao savršenim alatom za predstavljanje umjetnika. moj prvi intervju bio je sa zlatanom vehabovićem povodom njegove ovogodišnje samostalne izložbe u hdlu. ja ne znam pisati predgovore, a zlatanu je trebao tekst za izložbu. shvatili smo da je razgovor bolji od institucije predgovora, po sistemu školskog sastavka na temu 'moj posjet izložbi'. i tu sam još bila nekoherentna, nisam stvarala atmosferu, nekako su pitanja nepovezano lebdjela, a zlatan ih je kao žongler lovio po zraku. moram priznati da sad vidim da je sjajno odgovarao i usmjeravao razgovor, što je trebao, naravno, biti moj zadatak.

u ljubljani sam pohađala kustosku radionicu za intervjue, i najbolji savjet koji sam naučila jest da tu nema gotovog recepta i da svaki put iznova treba procijeniti sugovornika i situaciju i prema tome složiti strategiju ispitivanja. formu intervjua s umjetnicima popularizirao je hans ulrich obrist, kustos koji je razgovarao valjda sa svim značajnim umjetnicima 20. i 21. stoljeća. moj favorit među njegovim intervjuima je onaj s mauriziom cattelanom jer je u njemu atmosferu stvarala ona ista doza inteligentnog humora s kojom me cattelanovi radovi obaraju s nogu.

mi smo ovog ljeta izdali publikaciju s intervjuima dvanaest ovogodišnjih finalista zbirke – umjetnicima čije smo radove otkupili u posljednjih godinu dana. publikacija je bila materijal koji je pratio izložbu radova u gradskoj galeriji labin i na tim intervjuima su sa mnom radile mihaela richter i sabina salamon. s tim intervjuima sam već jako zadovoljna. fokusirani su i stvarno je svako pitanje bilo rađeno po mjeri umjetnika. nedavno smo ih i objavili na www.finalisti.com.

i dalje ću se baviti intervjuima, sad još razmišljam kako te intervjue najbolje prezentirati. zasad mi se čini da je najefektnija kombinacija tiskanog časopisa i internet-izdanja, pa ću pisati za 'čovjek i prostor' i probati razviti neki projekt na webu.

prostor u kojem se umjetnici prezentiraju jest web. jednako važno kao i moj fizički kontakt s umjetnicima u ateljeima jest i praćenje blogova i webova umjetnika, galerija i aukcijskih kuća. primijetila sam da sve više naših umjetnika ima blogove i webove – na engle-

skom su jer pokušavaju komunicirati izvan granica hrvatske. na njima objašnjavaju procese u radu, pa mogu pratiti njihova razmišljanja.

a umjetnička kritika se treba preseliti tamo gdje je i umjetnička prezentacija. umjetnost se više konzumira za kompjutorom nego u galerijama. koliko je to važno vidljivo je iz činjenice da smo gotovo slavili kad nam je kroz 'finaliste' dnevno prošlo šezdeset ljudi. u pri-log tome da se ozbiljnije koristi taj virtualni oblik i kritike i prezentacije govori i činjenica da je život mnogih umjetnika nomadski: od stipendije do stipendije, od izložbe do izložbe, uzduž i poprijeko zemaljske kugle. baš sam čitala u časopisu 'wired' kako muzičko novinarstvo smišlja nove strategije na "digitalnom autoputu", dobro su to nazvali. jer, kako kažu, čini se da recenzije u časopisima postaju samo usputna šteta. i predlažu seljenje recenzija tamo gdje se muzika sluša: na mp3 playere, i phone, last.fm- ove...

znači li to onda da je ta razlika kojom je umjetnost samu sebe mistificirala kao nekakvo nesvrhovito, "bezinteresno" sviđanje, sada barem ublažena uvođenjem nekih novih elemenata sličnosti sa zabavom ili na primjer sa showbusinessom, uvažavajući sve više i neke poslovne kategorije u svjetlu pojmova plasman, važnost prezentacije, masovnost, koji su karakteristike proizvoda?

kod nas još nije razvijena ideja o umjetniku kao pripadniku showbusinessa, naravno zbog slabo razvijenog tržišta. u razvijenom kapitalizmu mnogi su umjetnici, još od šezdesetih godina pa sve do danas, prigrlili tržište i masovne medije kako bi izgradili svoje brendove. andy warhol, takashi murakami, jeff koons, damien hirst, richard prince i drugi upravo izlažu u tate modern, izložba se zove 'život u materijalnom svijetu' i tretira umjetnost baš tako.

svjetske zbirke pažljivo organiziranim izložbama dižu cijene svojim umjetnicima. najpoznatiji je primjer saatchi efekt – fenomen stvaranja brenda young british artists, grupe koju je lansirao kolekcionar charles saatchi kada im je pripremio šest istoimenih izložbi u okviru svoje kolekcije. prošle je godine jedan član, damien hirst, na dvodnevnoj aukciji u sotheby's prodao svojih dvjesto radova za 198 milijuna dolara.

mi smo simulirali taj efekt izložbom 'finalisti', koja je predstavila probrane umjetnike čiji su radovi postali dijelom zbirke ove godine. naravno, u sadašnjoj situaciji hrvatskog tržišta to je potez napravljen kao vježba za neki budući trend. jedna od ideja koja nas vodi u pristupu izložbi je svakako da se privuče što veći broj ljudi koji inače nisu stalni posjetitelji izložbi suvremene umjetnosti. s tom idejom smo posljednje dvije godine radili izložbe za motovun film festival. naprosto, umjetnost je danas dio industrije zabave i logično je bilo vidjeti šansu u činjenici da je 20.000 mladih ljudi u jednom trenutku na nekom brdu došlo gledati filmove. tako smo im ponudili još i nešto drugo.

u studiju zlatana vebabovića ispred nove slike u nastajanju

sudjeluje li kustos ponekad i aktivno u procesu nastanka djela ili uvijek nastupa tek kad je djelo gotovo, tek onda nešto s njim radi? i što radi ustvari? ima li nekih posebnosti s obzirom na činjenicu da se radi o privatnoj kolekciji?

kličko je taj koji producira radove i to na način da ne ulazi u rad, on ga financira, a ja pomažem da se rad najbolje producira. ove smo godine pumi 34 producirali knjigu. produkcija je trajala deset mjeseci. svaki, ali svaki dio knjige, proizveli smo barem dva puta prije nego što smo dobili proizvod kakav smo htjeli. vjerovali smo u umjetnika i ništa mu nismo uvjetovali. to je dug proces, u trenucima se čini da mu nema kraja. ali onda smo na kraju imali fenomenalnu promociju u hrvatskom dizajnerskom društvu. i ti si intervjuirala pumu pumowskog povodom tog događaja!

inače, producenti koji mogu utjecati na nastanak samog rada su privatni galeristi koji ulažu sredstva u izložbu umjetnika te mu uvjetuju proizvod. ti privatni galeristi imaju poznatu klijentelu s poznatim zahtjevima. kod nas je pojam privatne galerije drugačiji, još nema privatnih galerija specijaliziranih za suvremenu umjetnost koje bi svoje umjetnike promovirale na sajmovima i izložbama, producirale radove, pronalazile kupce i tako dalje. danas umjetnik vani mora biti dio sustava privatnih galerija jer mu to osigurava stalni dohodak.

mi smo u berlinu napravili seriju izložbi mladih hrvatskih umjetnika, čija je svrha bila stvaranje kontakata i prodaja radova. otvorili smo s ivanom franke i silviom vujičićem, ujedno moja prva izložba za filip trade. isplatilo se, ivan fijočić je stvorio kontakte s privatnom galerijom u bologni, ivana franke obnovila kontakte s olafurom eliassonom, u čijem studiju danas radi, marko tadić upravo izlaže na berlinskom festivalu illustrative.de.

možeš li definirati nekoliko najvažnijih kriterija kojima estetički prosuđuješ, odvaguješ, uspoređuješ.

moje prosuđivanje je, naravno, određeno time da radim u privatnoj kolekciji, pa postoji više kriterija koji određuju moj izbor. estetske kriterije ti još ne znam jasno definirati, moje prosudbe su još uvijek intuitivne. radim na stjecanju specijalističkih znanja pomoću kojih ću moći lakše doći do definiranja estetskih kriterija. a osim tih, ima i drugih kriterija u kreiranju zanimljive i atraktivne zbirke kao mjesta susreta različitih umjetničkih praksi. jedna od strategija zbirke je da ona njeguje kontinuirane višegodišnje suradnje s umjetnicima. oni su, naravno, uvijek u prednosti pred novim umjetnicima.

meni još nedostaje specijalističkih znanja kojima bih pridonijela ne samo stvaranju, nego i prezentaciji zbirke. ovog ljeta sam, recimo, shvatila da nemam pojma o galerijskoj rasvjeti, pa sam upisala studentsku fotografiju kod stanka hercega.

naime, s fakulteta sam izašla bez izgrađene svijesti o tome što uopće znači biti kustos. ustvari, kad razmislim, ja uopće na fakulte-

tu nisam bila školovana za kustosa nego za povjesničara umjetnosti koji istražuje povijesna razdoblja, a znanja i vještine koje zanimanje kustosa zahtijeva potpuno su nešto drugo. tako da sam nakon diplome na filozofskom fakultetu upisala kustosku školu u ljubljani, od koje sam najviše profitirala u networkingu s drugim mladim kustosima. onda sam oko baza podataka surađivala s informatičarima i na kraju završila tečaj za izradu jednostavnih baza. ustvari, otkad sam u zbirci, samoeduciram se kroz praksu i tečajeve za posao kustosa. znači, sad sam na trećoj godini vlastite kustoske akademije.

umjetnika na hrvatskom tržištu ima mnogo. o tome uostalom svjedoči i izvješće svjetske banke, prema kojem u hrvatskoj ima previše činovnika, trgovaca, pravnika, učitelja i umjetnika. apsurdna je situacija da svatko može biti na državnom popisu umjetnika. to se događa jer su umjetnici i galerije državno financirani pa kriterije ne uvjetuje konkurencija.

je li danas važno da je umjetnost originalna ili eventualno hrabra, kako je ponekad u njenoj povijesti bilo? ima li umjetnost neku misiju? je li uopće važna? koje su tvoje preferencije unutar raznoraznih umjetničkih praksa, što ti je najzanimljivije?

ja ne bih rekla da umjetnost danas ima misiju jer je suvremena umjetnost rezervirana za uski krug ljudi, a hrabro i originalno su pojmovi kojima umjetnost ne bih opisivala jer to bi pridavalo umjetnosti neku herojsku ulogu koju umjetnost uopće ne mora imati. ona je nadogradnja društvu, ne ulazi u osnovne životne potrebe one famozne maslowljeve piramide i kao takva je većini ljudi suvišna.

upravo čitam knjigu marca augea o tome kako živimo u doba supermodernosti, za koje je karakteristična duboka vjera u ljudsku sposobnost da razumije i da može kontrolirati svaki aspekt iskustva te manipulirati s njim. to se manifestira kroz posvećenost znanosti, znanju, razumu te proširenju prostora za individualni izbor i slobodu. naime, dok se čovjek modernizma fokusirao na stvaranje velikih istina, a čovjek postmoderne na njihovu dekonstrukciju, čovjek supermoderne uopće se ne bavi ni identifikiranjem istina ni njihovom relativizacijom, nego umjesto toga on iz obilja novih medija izabire za sebe korisne informacije i stvara svoj subjektivni kontekst. pretraživanje interneta i linkanje najbolje opisuju supermoderni subjekt, a refleksija tih aspekata u umjetničkim radovima današnjeg, supermodernog subjekta više me zanima nego njihova eventualna originalnost i hrabrost. u figurativnoj umjetnosti me recimo fasciniraju umjetnici poput lovre artukovića, koji predmete iz svakodnevnne upotrebe izmješta u nove kontekste i time mijenja njihovo poimanje. baš kao što tehnologija i znanost, poglavito internet, iz korijena mijenjaju poimanje životnih postavki na kojima smo odgojeni u parametrima prostora, vremena, zajednice, komunikacije, percepcije, transakcije, identiteta.